

ATKURIAMASIS TEISINGUMAS (2006):

SAMPRATA, TARPTAUTINIŲ DOKUMENTŲ REKOMENDACIJŲ, UŽSIENIO VALSTYBIŲ PATIRTIES APŽVALGA, ATKURIAMOJO TEISINGUMO SISTEMOS KŪRIMO SĄLYGŲ ANALIZĖ IR PASIŪLYMAI DĖL JOS KŪRIMO LIETUVOJE

Rėmėjai: Pagal 2005 m. sausio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 12 patvirtintą Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2005-2006 metų įgyvendinimo priemonių planą.

Tyrėjų grupė: L. Ūselė, A. Matijaškaitė, R. Uscila

MOKSLO DARBU
SAVADAS
1992 - 2006

Tyrimo metu buvo išnagrinėtos socialinės, teisinės ir kitos atkuriamojo teisingumo sistemos kūrimo Lietuvoje sąlygos, užsienio valstybių patirtis šioje srityje, statistiniai duomenys, atskleidžiantys išteisinio tyrimo ir teismo nagrinėjimo baudžiamosiose bylose nutraukimo, kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius, tendencijas. Remiantis tyrimo rezultatais, daroma išvada, kad šiuo metu egzistuojantys kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo modeliai Lietuvos baudžiamajame ir baudžiamojo proceso teisėje (formos) tik dalinai atitinka atkuriamojo teisingumo koncepciją. Tuo tarpu atkuriamojo teisingumo koncepcija turi daug sėkmingų realizacijos formų Europoje. Pastebimas spartus atkuriamojo teisingumo modelių plėtojimas baudžiamajame justicijoje, ypač akcentuojant aukos ir nusikaltėlio mediaciją. Tarp ES šalių narių tik Lietuva, Latvija ir Estija neturi teisiškai reglamentuotos aukos ir nusikaltėlio mediacijos. Atlikti atrankiniai tyrimai parodė, kad Lietuvoje tikslinga įdiegti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediaciją: tokio instituto poreikis identifikuotas tiek tarp potencialių paslaugos gavėjų, tiek tarp naujai parengtų ar rengiamų šios paslaugos teikėjų.

Studija parodė, kad šiuo metu teisinės atkuriamojo teisingumo modelio įdiegimo prielaidos Lietuvoje yra silpniausios. Todėl šioje srityje būtina imtis neatidėliotinių priemonių rengiant įstatymų pakeitimų, jų papildymų projektus, taip šalinant teisinės kliūtis minėtųjų modelių taikymui baudžiamajame justicijoje. Tyrimo autoriai daro išvadą, kad mediacijai diegti Lietuvoje yra būtinas atskiras šį procesą reglamentuojantis įstatymas, kuriojo būtų reglamentuojamos sąlygos, kurioms esant atvejis galėtų būti nukreipiamas į mediaciją. Siūloma diegti atkuriamąjį teisingumą Lietuvoje numatyti platų atvejų, kurių atžvilgiu gali būti taikoma mediacija, ratą, taip pat įtvirtinti pakankamai plačią teisėsaugos pareigūnų diskreciją tiriamus atvejus nukreipti į mediaciją. Įstatymas taip pat turėtų reglamentuoti, kokį poveikį baudžiamajame procese turėtų bylos nukreipimas į mediaciją bei jos metu pasiektas sėkmingas sutarimas. Atsižvelgiama į tai, jog mediacija turėtų būti taikoma įvairiose baudžiamojo proceso stadijose, be to, esant labai skirtingoms sąlygoms (nusikalstamos veikos sunkumas, kaltininkas nepilnamečis ir pan.). Todėl siūloma numatyti kelis mediacijos rezultato poveikio baudžiamosios bylos eigai variantus bei palikti vietos pareigūnų diskrecijai. Užsienio valstybių patirtis rodo, jog prasminga nepilnamečiams, padariusiems nusikalstamą veiką numatyti platesnes galimybes taikyti mediaciją, todėl siūlomame įstatyme turėtų būti įtvirtintos specialios nuostatos (pvz. atskiras skyrius) mediacijai nepilnamečių bylose detalizuoti. Tyrime taip pat formuluojami siūlymai kokia turėtų būti mediaciją vykdyšančių institucijų sistema, kokie kvalifikaciniai reikalavimai turėtų būti taikomi mediacijos procesuose dalyvaujantiems specialistams, jų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo tvarka, atkuriamojo teisingumo modelio finansavimo šaltiniai, jo veiksmingumo vertinimo sistema.

Kartu tyrime atkreipiamas dėmesys į užsienio valstybių patirtį, kuri rodo, kad dažniausiai mediacijos institutas diegiamas palaipsniui – pirmiausia tam tikroje teritorijoje arba asmenų grupei. Lietuvoje taip pat tikslinga mediacijos taikymą pradėti nuo eksperimentinio modelio. Siūlytina pirmiausia jį išbandyti nepilnamečių bylose tam tikrame mieste (pvz. Vilniuje), įgyvendinat eksperimentinį „Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediacijos“ projektą, kuris apimtų metodinį, organizacinį, teisinį ir kitus būtinus eksperimentinio mediacijos centro sukūrimo bei veiklos aspektus. Formuluojami siūlymai, kad minėtas centras veiktų pagal Skandinavijos šalių modelį.